

Broedvogels van Oost-Friesland in 2025

Klaas Jager



Colofon

© Sovon Vogelonderzoek Nederland 2026

Citeren als: Jager K. 2026. Broedvogels van Oost-Friesland in 2025. Sovon-rapport 2025/123. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.

Foto's: Klaas Jager

ISSN-nr: 2212 5027

Sovon Vogelonderzoek Nederland
Toernooiveld 1
6525 ED Nijmegen

E-mail: info@sovon.nl

Website: www.sovon.nl

Type informatie	Omschrijving/status	Datum
Versie	Concept	7-10-25
Inhoudelijke toets	Willem van Manen	14-10-25
Vrijgave na definitieve versie	Jelle Postma	28-11-25

Dit rapport is samengesteld in opdracht van Staatsbosbeheer



Inhoud

1 Samenvatting	4
2 Inleiding.....	5
3 Gebiedsbeschrijving	6
4 Werkwijze en omstandigheden.....	8
4.1 Veldwerk	8
4.2 Gegevensverwerking en interpretatie	8
4.3 Omstandigheden	9
4.4 Foutenmarges	10
5 Resultaten	11
5.1 Soorten en aantallen	11
5.2 Vergelijkingen met eerdere inventarisaties	12
5.3 Soortbesprekingen	16
6 Evaluatie.....	26
Literatuur.....	28
Bijlage 1 Verspreidingskaarten	29

1 Samenvatting

In het voorjaar van 2025 werden in Zuid-Oost Friesland verschillende bos-, hei- en moerasgebieden (totaal 982 ha) gekarteerd op broedvogels. Van begin maart tot eind juni vonden vijf veldbezoeken/bezoekrondes plaats. De totale tijdsinvestering bedroeg 305 uren en 24 minuten, neerkomend op ruim 18 minuten per hectare.

De kartering heeft geresulteerd in een aantal kenmerkende soorten, dat gezien de huidige situatie in het gebied verwacht mag worden. De relatief grote soortendiversiteit (83 verschillende soorten broedvogels, waaronder dertien rode lijstsoorten) is illustratief voor de variatie aan terreintypen (bos, hei, moeras en schraalgrasland) in een kleinschalig landschap. Diverse soorten komen evenwel voor in kleine aantallen, wat nauw samenhangt met kleine oppervlaktes van versnipperde en geïsoleerde gebiedsdelen.

In het rapport worden relevante broedvogels besproken, die interessant of anderszins belangrijk zijn voor het gebied en beheer. Verder wordt het huidige resultaat vergeleken met e waarnemingen uit 1989, 1999, 2007 en 2019, waarbij ingegaan wordt op het aantalsverloop en mogelijke oorzaken voor toe- of afname. In bredere ecologische context beschouwd, kan worden geconcludeerd dat een groot deel van gebied onvoldoende beschikt over optimaal habitat voor grote standvastige populaties. Het gebied is in eerste instantie vooral van regionaal ornithologische betekenis. Voor enkele soorten, Geelgors, Glanskop, Kuifmees, Zwarte Specht en Wespandief, kan met name aan de grotere, meer aaneengesloten bossen en heiden in Oost-Friesland extra betekenis worden toegekend, doordat deze voor genoemde vogels zo'n beetje de noordwestelijke rand van hun broedareaal in Nederland vormt.



Het markante bruggetje over de Linde, tussen IJkenverlaatpad en Lolkema's Leane bij Schutsluis en De Hoeve, 26 mei 2025.

2 Inleiding

In het voorjaar van 2025 werden in opdracht van Staatsbosbeheer (SBB) de in Zuid-Oost-Friesland gelegen gebieden Zandhuizen, De Hoeve en Noordwolde door Sovon Vogelonderzoek gekarteerd op broedvogels. Het betrof een herhalingskartering in het kader van de Subsidieregeling Natuur en Landschap (SNL), waarbij broedvogelmonitoring in een zesjarige cyclus vereist is. SBB gebruikt de gegevens als basis voor de beheerevaluatie. In dit rapport wordt het resultaat van 2025 gepresenteerd, waarbij de gegevens m.b.t. soorten en aantallen broedvogels worden vergeleken met door Sovon uitgevoerde inventarisaties in het verleden.

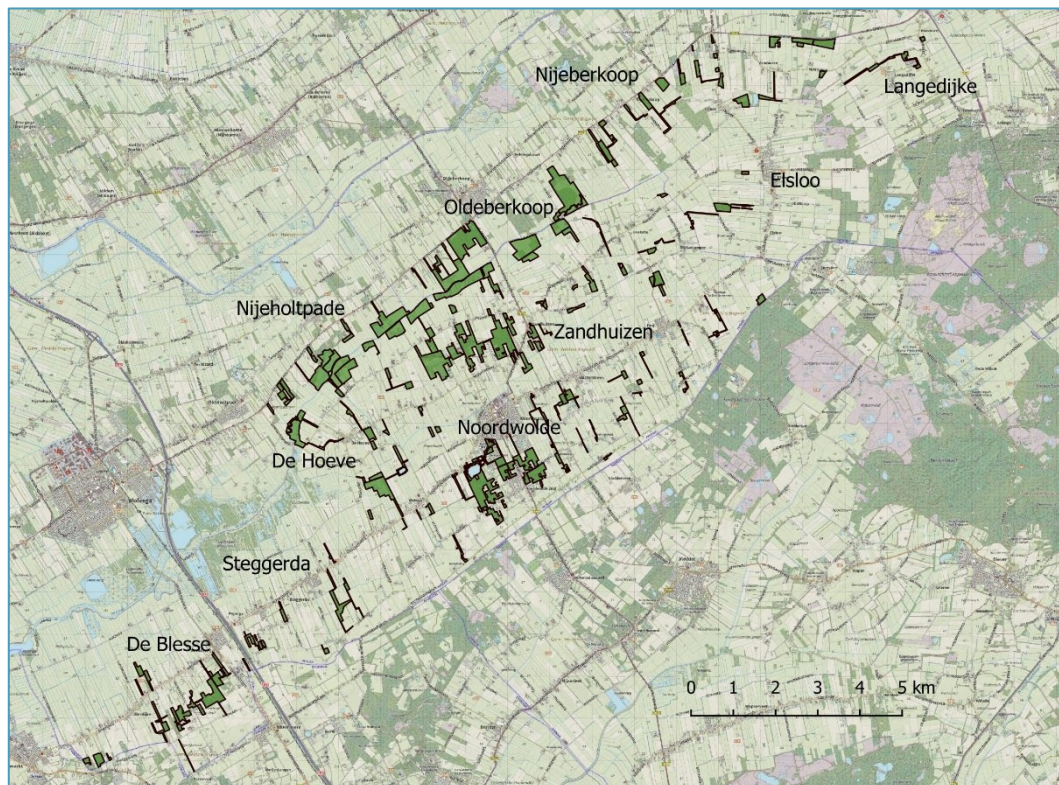
Eerste contactpersoon bij SBB was Bennie Henstra. Voor aanvullende informatie zorgden de SBB-medewerkers Dennis Benedictus, Pieter Huisman, Herman van der Meulen, Tijmen Mol, Paula Swinkels en Manon van Wesel. Namens de Werkgroep Roofvogels Nederland (WRN), of anderszins, voorzagen Ria Bakker, Appie Bles, Jan Stelman, Gerrit Krotje, Christiaan de Vries en Florian Bijmold in nuttige informatie over roofvogels. Willem van Manen becommentarieerde namens Sovon het rapport inhoudelijk. Genoemde mensen worden bedankt voor hun bijdrage.



Prachtig orchideeënveldje (gevlekte orchis) in het Stuttebos, 9 juni 2025.

3 Gebiedsbeschrijving

Het gekarteerde gebied Oost-Friesland (982 ha), bij SBB aangeduid als Zandhuizen, Noordwolde en De Hoeve, ligt in district Zuidoost-Friesland en strekt zich met ongeveer een lengte van 40 kilometer uit tussen Langedijke bij Oosterwolde (oost) en Blesdijke bij Oldemarkt (west). Een groot deel van het verbrokkelde gebied ligt breed verspreid over de noord- en zuidflanken het dal van de Linde. Het overige deel ligt zuidelijker, dichtbij of tegen de Drentse en Overijssels grens. In vogelvlucht van oost naar west zijn de deelgebieden gelegen bij de dorpen Langedijke, Makkinga, Elsloo, Boijl, Nijeberkoop, Oldeberkoop, Oosterstreek, Zandhuizen, Noordwolde-Zuid, Noordwolde, De Hoeve, Vinkega, Steggerda, Peperga, Nijeholtpade en Blesdijke. Samengevat is het gebied te kenschetsen als een verzameling van bos, boomwallen, grasland, heide en moeras. Veel gebiedsdelen zijn tamelijk klein, maar er onderscheiden zich enkele kerngebieden die een grotere oppervlakte beslaan, zoals Stuttebos, Koepelbos, de Barte, Noordwolder Meenthe, Spokedam en Blesdijkerheide. In figuur 1 worden de begrenzing, ligging en toponiemen van het onderzoeksgebied weergegeven.



Figuur 1. Begrenzing van het geïnventariseerde gebied en toponiemen.

De bezochte bos en boomwallen

In zijn algemeenheid is het bos te typeren als jong tot (middel)oud gemengd bos. In loofbos overheerst zomereik, naast berk, beuk, es, els, esdoorn, populier en wilg. Naaldbos bestaat uit een mix van abies grandis, fijnspar, sitkaspar, douglas, Japanse- en Europese lariks en grove den. De boomwallen zijn opgetrokken uit loofhout (veelal zomereik), maar hier en daar komen kleine naaldhoutopstanden voor van grove den of fijnspar. Behalve in dichte opstanden van beuk en naaldbos beschikt het bos over een matig tot redelijk ontwikkelde struiklaag. Deze is samengesteld uit verjonging van genoemde loof- en naaldbomen en Amerikaanse vogelkers, hult, inlandse vogelkers, krentenboom, lijsterbes, meidoorn, vlier

en vuilboom. Daarnaast zijn er behoorlijke stukken bos met veel bramen als ondergroei, vooral in jonger, aan intensieve landbouw grenzend bos. Sommige eikenbossen en houtsingels zijn bijna helemaal volgelopen met hultst. Relicten van elzen- of wilgenbroek zijn te vinden in Weteringpetten, de Barte en hier en daar bij moerassige delen langs de Linde. Ook in het Oostersche Veld tussen Noordwolde-Zuid en Oostvierdeparten is een restant elzenbroek rond een bosven aanwezig.

Het bezochte heide en schraalgrasland

In meerdere gebiedsdelen, vooral de omgeving van Rijsberkamperveld en Boijl, zijn restanten van grotere aaneengesloten hei, hoogveen, schraalgrasland en vennen te vinden. In Stutbos, Zandhuizerveld, Noordwolder Meenthe en Blesdijkerheide liggen grotere structuurrijke heiden met vennen, pijpenstrootje, struikjes en boomgroepjes. De hei is meest samengesteld uit dop- en struikhei en soms kraaiheide. Hier en daar komt drassig hooiland voor met bijzondere flora, zoals orchideeën, blauwe knoop, heidekartelblad, klokjesgentiaan, moeraskartelblad, spaanse ruiter en diverse zeggensoorten. Met name in de Barte is dat het geval, waar door elzen- en wilgenbosjes omgeven hooilandjes zeer rijk zijn aan zeldzame vegetatie. Bloemrijk grasland komt verder voor in Weteringpetten en Oeverlanden de Linde.

Bezocht moeras

In de Barte en verder in westelijke richting liggen langs de Linde tot aan de Kontermansbrug bij de Hoeve verscheidene gebiedsdelen, die uit nat rietland, oude meanderdelen en (half)open petgaten met ruigten en zeggen bestaan. Weteringpetten en de nog vrij jonge natuurontwikkeling bij Kontermansbrug bestaan ook uit dit moerassige terreintype. Voorts zijn in het gebied her en der enkele 'moerassnippers' aanwezig, onder meer aan de noordoostkant tegen de N351 bij Makkinga en Laagduurswoude.

Beheer en gebruik

Het huidige beheer berust op multifunctioneel gebruik. Dit behelst een combinatie van houtproductie- en oogst, natuur, historisch gebruik en recreatie. De meeste gebieden zijn opengesteld via fiets-, en wandel- en soms ruiterspaden. Sommige delen zijn alleen toegankelijk na de broedtijd, zoals in de Barte. Naast houtoogst worden eens in de zoveel tijd bos(randen) en boomwallen uitgedund, mede ten behoeve van meer openheid en variatie. En het voorkomen van overlast bij burens In sommige bossen vindt nog hakhoutbeheer plaats. Anderzijds is op meerdere plaatsen recentelijk naalddhout (veelal spar) gekapt, vanwege aantasting door boomparasieten (o.a. letterzetter, boktor), zoals in Noordwolder Meenthe en Spokedam. Daarnaast is naalddhout weggehaald voor omvorming naar bos met meer loofhout. Heide wordt begraaasd d.m.v. een gescheperde schaapskudde. Grasland en ruigte bij Schutsluis wordt begraaasd door vee. Bij het terugdringen van ongewenste struikvorming worden ook vrijwilligers ingezet, om open hei in stand te houden. Hooi- en rietlandjes worden laat in de zomer, herfst of winter gemaaid, waarna het maaisel wordt afgevoerd. Met betrekking tot het beheer zijn hier een paar recentere beheeringrepen nog vermeldenswaardig. Bij Schutsluis onder Nijeholtpade is een meander in de Linde hersteld en een vistrap aangelegd. Een deel van het gebied eromheen aan de zuidkant van de Linde is ingericht om te laten overstromen in periodes van overvloedige neerslag. In de Barte is een in het elzenbos gelegen meander hersteld. De oude windmolen, waarmee water ingelaten werd, is voor hetzelfde doel vervangen door een elektrische pomp met meer capaciteit.

4 Werkwijze en omstandigheden

Broedvogelgegevens vormen bij SBB mede de basis voor de beheerevaluatie- en planning. De resultaten worden tevens gebruikt om te toetsen of wordt voldaan aan beheertypen en kwalificerende SNL-soorten. Voor een betrouwbare vergelijkbaarheid met vroegere data en externe verantwoording is het vereist dat de gegevens worden verzameld op basis van de criteria en kwaliteitsnormen van SOVON. Om die reden verdient het voorkeur dat elkaar opeenvolgende karteringen worden verricht door dezelfde waarnemer.

4.1 Veldwerk

Bij de inventarisatie werd te werk gegaan volgens de methode van de uitgebreide territoriumkartering (Vergeer et al. 2023). Van begin maart tot en met eind juni werden vijf bezoeken uitgevoerd. De meeste gebieden werden via kaden, paden en wegen te voet en met de fiets doorkruist. Waar nodig werden, onder meer voor het traceren van roofvogelnesten, insteken gemaakt. De opgeslagen looproutes (tracks) zijn na te lezen in Avi-map. Nachtbezoeken vonden niet plaats. In feite zijn alle broedvogelsoorten en Rode lijstvogels (Van Kleunen et al. 2017) geteld, uitgezonderd Winterkoning, Roodborst, Merel, Tjiftjaf, Fitis, Pimpelmees, Koolmees en Vink. De totale tijdsinvestering bedroeg ca 305 uren en 24 minuten, neerkomend op ruim 18 minuten per hectare.

Tabel 1. Bezoekdatums- en tijden m.b.t. broedvogelkartering in Zandhuizen, Noordwolde en De Hoeve, in 2025.

Datum	Ronde	Start	Eind	Datum	Ronde	Start	Eind
10-3	1	7:01	14:07	2-5	3	5:09	15:22
11-3	1	7:00	14:00	3-5	3	6:06	13:18
12-3	1	8:51	14:34	19-5	4	5:02	14:15
13-3	1	7:00	13:52	20-5	4	5:10	13:43
14-3	1	6:59	12:10	21-5	4	4:53	14:13
15-3	1	6:38	13:20	22-5	4	5:05	14:21
17-3	1	6:34	13:50	23-5	4	4:50	14:32
1-4	2	6:55	14:03	24-5	4	6:20	15:04
2-4	2	6:43	14:16	26-5	4	5:16	14:56
3-4	2	6:33	14:05	27-5	4	7:40	15:08
4-4	2	6:30	14:10	28-5	4	6:58	14:30
5-4	2	6:16	14:00	9-6	5	5:52	14:35
7-4	2	6:12	14:33	10-6	5	6:54	11:30
8-4	2	6:16	13:15	11-6	5	5:25	14:34
23-4	3	5:59	14:21	12-6	5	5:35	13:36
25-4	3	5:42	14:57	13-6	5	6:11	12:24
28-4	3	5:26	14:45	16-6	5	5:16	14:34
29-4	3	5:29	14:18	17-6	5	6:06	14:24
30-4	3	5:36	14:48	21-6	5	6:11	14:38
1-5	3	5:31	14:13				

4.2 Gegevensverwerking en interpretatie

Alle relevante waarnemingen, duidend op territoria van potentiële broedvogels, zijn ingevoerd m.b.v. een tablet in de app Avimap. Bij elke waarneming zijn soort, locatie, tijdstip en broedcodes (1 t/m 16) en de door de waarnemer afgelegde route vastgelegd. Het gros van de waarnemingen, vooral bij kleine zangvogels, is gebaseerd op zicht- en gehoorwaarnemingen onder broedcodes 1 t/m 5. Daarnaast is in het veld geprobeerd zoveel mogelijk nestindicatieve waarnemingen te verzamelen, die vallen onder hogere broedcodes 6 t/m 16. Dit geldt vooral voor roofvogels, of een laat broedende soort zoals Grauwe Klauwier, waarbij het voor het kap- en maaibeheer relevant is te weten wat de exacte nestlocaties zijn. Na beëindiging van een veldbezoek zijn de data naar de Sovon-server

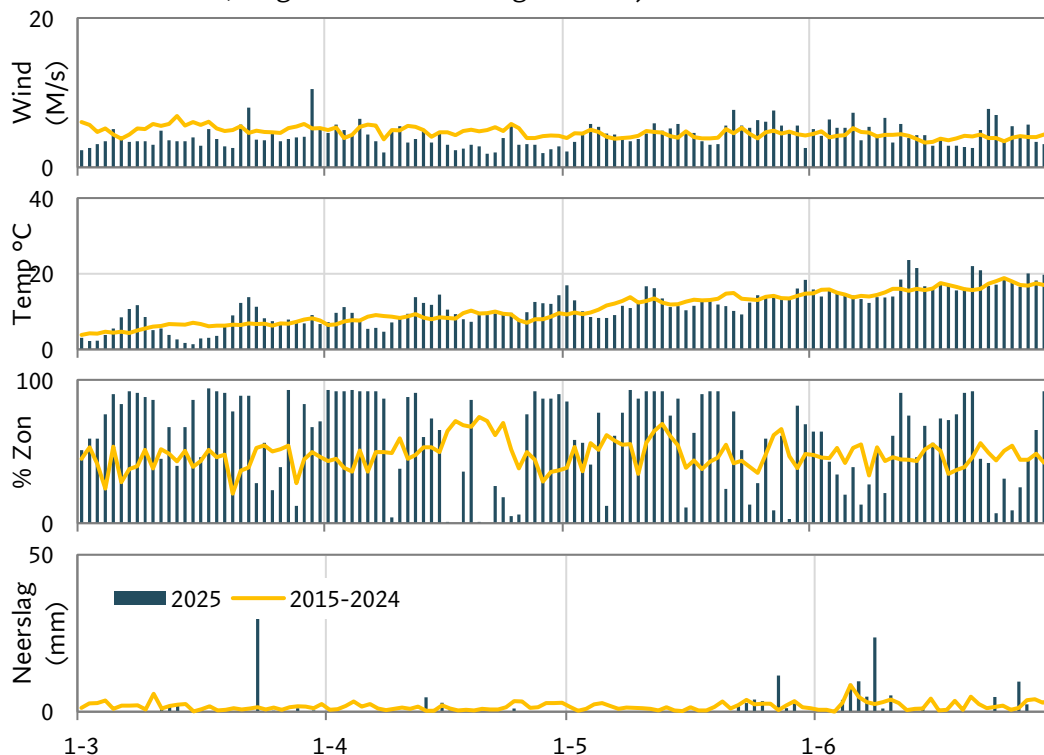
doorgestuurd. Alle waarnemingen zijn automatisch geclusterd. De hierbij gebruikte criteria wijken soms af van standaard-BMP, vanwege het kleiner aantal bezoeken dan bij volledig BMP (van Manen 2024). Automatisch clusteren gaat in de regel goed, maar de resultaten worden grondig nagekeken op mogelijke fouten of slordigheden bij invoer. De database is zorgvuldig gecheckt op onzuiverheden. Toegepaste clustercriteria zijn bijgesloten als metadata in de database en zijn weergegeven op de verspreidingskaarten.

4.3 Omstandigheden

Het broedseizoen van 2025 werd voorafgegaan door een vrij zachte winter met in De Bilt 29 dagen waarop de temperatuur beneden het vriespunt kwam en twee dagen waarop het de hele dag bleef vriezen. Op slechts enkele dagen viel er sneeuw die even bleef liggen en de winter zal als geheel geen problemen hebben opgeleverd voor vogelsoorten die gevoelig zijn voor vorst en sneeuw. De hoeveelheid neerslag was deze winter iets kleiner dan gemiddeld, de waterstand in vennen en plassen week daardoor aanvankelijk niet af van normaal. Eind februari zette echter een droge periode, die op veel plekken voortduurde tot eind mei, waardoor het voorjaar van 2025 was het op twee na droogste was sinds het begin van de metingen in 1906. Begin juni viel er op veel plekken vrij veel regen, maar dit compenseerde niet voor het opgelopen neerslagtekort.

Zaaddracht in 2024 van zomereik en beuk was gemiddeld, die van de resterende fijnsparren, sitkasparren en lariksen was alleszins redelijk. Ook douglas droeg redelijk, maar grove dennen lieten weinig zaad vallen in het voorjaar van 2025 (gegevens Rob Bijlsma). De stand van de Bosmuis was matig, die van Veldmuis iets minder dan gemiddeld (gegevens Rob Bijlsma), al waren lokale verschillen groot.

Met de vele zonneschijn en weinig wind en neerslag, was het voorjaar van 2025 ideaal voor het inventariseren van broedvogels. In figuur 2 zijn enkele variabelen van het dichtstbijzijnde weerstation in 2025, vergeleken met de voorgaande 10 jaar.



Figuur 2. Wind, temperatuur, zonneschijn en neerslag in Leeuwarden in het voorjaar van 2025, vergeleken met de periode 2015-2024. Bron: KNMI.

4.4 Foutenmarges

Het is lastig te zeggen in hoeverre het uitzonderlijk droge weer in maart, april en mei mogelijkwerwijs het inventarisatieresultaat bij bepaalde soorten beïnvloed kan hebben. Het (t.o.v. BMP) klein aantal bezoeken van deze kartering kan tot gevolg hebben dat late zomervogels, of andere (roof)vogels, waarvoor meerdere duidelijke aanwijzingen of nestvondsten vereist zijn, onder de radar blijven. Dit geldt bijvoorbeeld voor Wespendif en Boomvalk. Een substantieel deel van het gebied bestond uit geïsoleerde versnipperde bosjes en houtwallen, of andere gefragmenteerde terreintypen. Dit werkt allerlei randeffecten in de hand, waardoor waarnemingen en territoria van broedvogels ook toevallig de ene keer wel en de andere keer niet binnen de karteergrens vallen. De kans daarop is het grootst bij soorten, die zich makkelijk over grote afstanden verplaatsen, zoals roofvogels en spechten.



Heideveld in de Blesdijkerheide, 8 april 2025.

5 Resultaten

5.1 Soorten en aantallen

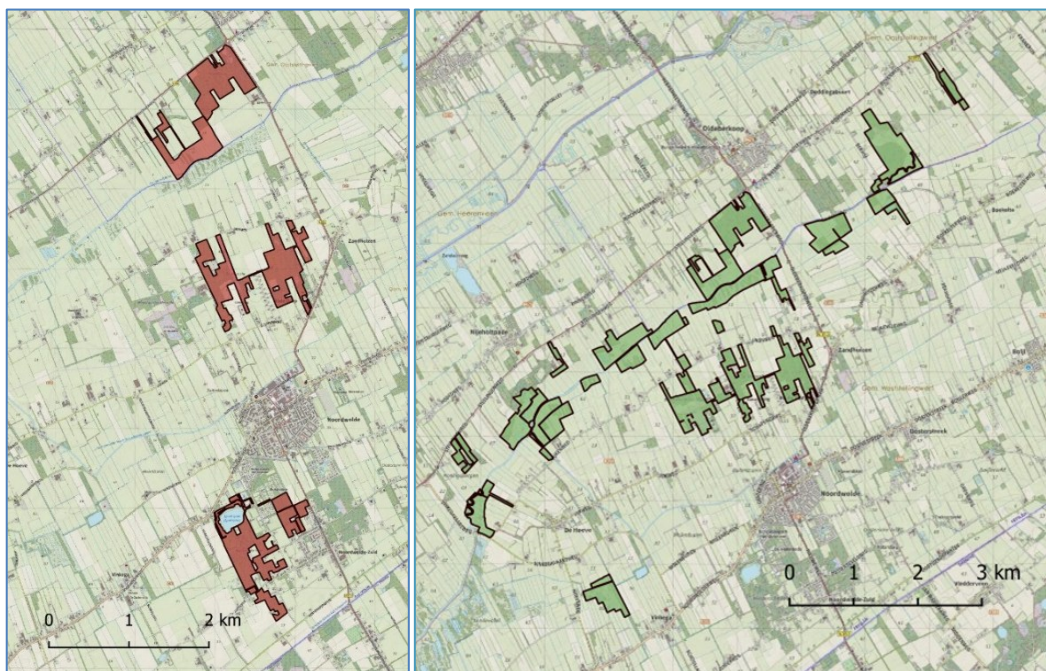
In het gebied zijn 83 broedvogelsoorten vastgesteld, waarvan 75 geteld en dertien op de Rode lijst staan (tabel 2) Niet geteld, maar wel present waren: Winterkoning, Roodborst, Merel, Tjiftjaf, Fitis, Pimpelmees, Koolmees en Vink.

Tabel 2. Soorten en aantallen broedvogels in 2025, in Zandhuizen, Noordwolde en De Hoeve (982 ha). Rode lijststatus vermeld onder RL: BE = Bedreigd, KW=Kwetsbaar, GE=Gevoelig).

Soort	N	N/100 ha	RL	Soort	N	N/100 ha	RL
Dodaars	3	0,3		Roodborsttapuit	34	3,4	
Blauwe Reiger	1	0,1		Zanglijster	120	12,2	
Ooievaar	3	0,3		Grote Lijster	31	3,1	KW
Knobbelzwaan	3	0,3		Sprinkhaanzanger	5	0,5	
Grauwe Gans	53	5,3		Rietzanger	46	4,6	
Grote Canadese Gans	1	0,1		Bosrietzanger	127	12,4	
Nijlgans	3	0,3		Kleine Karekiet	43	4,3	
Krakeend	4	0,4		Spotvogel	7	0,7	GE
Wilde Eend	34	3,4		Braamsluiper	4	0,4	
Zomertaling	1	0,1	BE	Grasmus	234	23,8	
Wespendief	2	0,2		Tuinfluiters	254	25,8	
Havik	4	0,4		Zwartkop	790	80,4	
Sperwer	8	0,8		Goudhaan	45	4,5	
Buizerd	31	3,1		Vuurgoudhaan	14	1,4	
Kwartel	8	0,8		Grauwe Vliegenvanger	65	6,6	GE
Fazant	6	0,6		Bonte Vliegenvanger	21	2,1	
Waterral	9	0,9		Staartmees	12	1,2	
Waterhoen	5	0,5		Glanskop	10	1,0	
Meerkoet	2	0,2		Matkop	21	2,1	GE
Kievit	5	0,5		Kuifmees	4	0,4	
Watersnip	5	0,5	BE	Zwarte Mees	5	0,5	GE
Holenduif	2	0,2		Boomklever	54	5,5	
Houtduif	145	14,7		Boomkruiper	234	23,8	
Koekoek	12	1,2	KW	Grauwe Klauwier	9	0,9	BE
IJsvogel	1	0,1		Gaai	110	11,2	
Groene Specht	10	1,0		Ekster	4	0,4	
Zwarte Specht	2	0,2		Kauw	1	0,1	
Grote Bonte Specht	251	25,5		Zwarte Kraai	42	4,2	
Middelste Bonte Specht	1	0,1		Spreeuw	50	5,1	
Kleine Bonte Specht	18	1,8		Groenling	6	0,6	
Boompieper	130	13,2		Putter	65	6,6	
Graspieper	18	1,8	GE	Sijs	1	0,1	
Gele Kwikstaart	1	0,1	GE	Kneu	54	5,4	GE
Witte Kwikstaart	2	0,2		Goudvink	53	5,3	
Heggenmus	65	6,6		Appelvink	113	11,5	
Nachtegaal	3	0,3	KW	Geelgors	74	7,5	
Blauwborst	34	3,4		Rietgors	99	10,0	
Gekraagde Roodstaart	60	6,1					

5.2 Vergelijkingen met eerdere inventarisaties

In 1989 (Vogel 1989) en in 1999 en 2007 (Jager 1999 en Jager 2007) werden vergelijkbare delen op broedvogels geïnventariseerd van het Koepelbos, de Barte, Noordwolder Meenthe en Spokedam. Meer recent werd in 2019 (Jager 2019) een groter overeenkomstig gebied gekarteerd, betrekking hebbende op (delen van) Nijberkoop, Stuttebos, Bekhof, Madenweg, Koepelbos, de Barte, Oeverlanden Linde, Koningsbergen, Schutsluis, Kontermans, Noordwolder Meenthe en Weteringpetten. In figuur 4 is te zien op welke overlap de vergelijkingen met 2025 gebaseerd is. Behalve in 1989 werden alle overige tellingen uitgevoerd door dezelfde persoon en m.b.v. dezelfde methodiek, waardoor het eventueel effect van het waarnemersverschil beperkt is. Afgezien daarvan moet rekening gehouden worden met het feit, dat het voor elke vogelsoort lastig is om precies te duiden wat de oorzaken zijn voor aantalsverandering. De oorzaken zijn velerlei en kunnen mede het gevolg zijn van externe factoren, zoals wisselende (droge of natte) omstandigheden voor in Afrika overwinterende soorten. Ook weer, klimaatverandering en voedselbeschikbaarheid hebben impact op populatieomvang. Tabel 3 geeft de vergelijking tussen 1989-1999-2007-2025 weer. Tabel 4 de vergelijking tussen 2019-2025. Opmerkingen over het aantalsverloop, in de zin van af- of toename, zijn gebaseerd op de actuele indexen van de Sovon-database (Boele *et al.* 2025). Niet besproken soorten kunnen worden beschouwd als ‘stabiel’ of dermate incidenteel in klein aantal aanwezig, waardoor er weinig over gezegd kan worden. De aantalsveranderingen in de beide gebieden zijn sterk complementair en worden hieronder in één tekst behandeld.



Figuur 4. Links: het vergeleken overlappende deel (179,8 ha) van het gebied, dat in 1989, 1999, 2007 en 2025 gekarteerd is. Rechts: het vergeleken overlappende deel (486,5 ha), dat in 2019 en 2025 gekarteerd is.

Tabel 3. Aantallen broedvogels in het gebiedsdeel dat in 1989, 1999, 2007 en 2025 gekarteerd is (179,8 ha). + = niet geteld dat jaar, aanwezig in onbekend aantal. ? = onduidelijk; mogelijk present als broedvogel.

Soort	1989	1999	2007	2025	Soort	1989	1999	2007	2025
Grauwe Gans	0	0	0	3	Glanskop	5	11	13	1
Nijlgans	0	0	0	2	Matkop	19	13	14	4
Krakeend	0	0	0	1	Staartmees	7	4	10	1
Wilde Eend	3	0	4	9	Fluiter	0	0	1	0
Fazant	6	+	+	1	Rietzanger	0	0	0	5
Kwartel	2	0	0	1	Kleine Karekiet	8	1	4	1
Koekoek	0	1	1	0	Bosrietzanger	9	2	4	5
Holenduif	3	2	0	1	Spotvogel	2	0	0	1
Houtduif	+	+	+	32	Sprinkhaanzanger	4	0	2	0
Zomertortel	25	11	12	0	Zwartkop	+	57	84	158
Turkse Tortel	?	+	2	0	Tuinfluiter	+	+	+	36
Waterral	1	0	0	0	Braamsluiper	3	1	0	0
Waterhoen	0	0	1	1	Grasmus	40	4	4	20
Meerkoet	0	2	1	0	Vuurgoudhaan	0	0	0	6
Kievit	0	0	0	1	Goudhaan	24	+	+	20
Wulp	1	0	0	0	Boomklever	0	3	13	25
Watersnip	0	0	4	1	Boomkruiper	15	13	31	43
Ooievaar	0	0	0	3	Spreeuw	+	9	13	18
Blauwe Reiger	0	0	0	1	Zanglijster	+	+	59	19
Wespendief	0	0	0	1	Grote Lijster	7	2	5	10
Sperwer	2	5	5	0	Grauwe Vliegenvanger	7	2	8	13
Havik	1	0	1	0	Blauwborst	1	0	1	1
Buizerd	1	4	5	2	Nachtegaal	2	1	0	0
Ransuil	10	1	0	0	Bonte Vliegenvanger	6	+	4	6
IJsvogel	0	0	0	1	Gekraagde Roodstaart	2	4	1	7
Middelste Bonte Specht	0	0	0	1	Roodborsttapuit	0	0	0	3
Kleine Bonte Specht	1	1	3	6	Heggenmus	+	13	+	19
Grote Bonte Specht	20	9	18	57	Graspieper	0	0	0	1
Zwarte Specht	0	0	0	2	Boompieper	24	11	16	26
Groene Specht	0	0	0	2	Appelvink	4	2	4	36
Wielewaal	4	2	0	0	Goudvink	29	11	14	9
Gaai	15	+	+	20	Groenling	?	+	8	0
Kauw	10	7	2	1	Kneu	4	3	1	0
Zwarte Kraai	+	4	4	4	Putter	0	3	4	7
Zwarte Mees	15	+	+	1	Geelgors	2	1	1	5
Kuifmees	2	7	7	1	Rietgors	5	0	6	8

Toename of verschenen

Bij representatieve soorten van jong tot middel/oud bos valt op dat deze (in meer of mindere mate) toegenomen of verschenen (dan wel vrij stabiel gebleven) zijn, zoals o.a. Middelste Bonte Specht, Kleine Bonte Specht, Grote Bonte Specht, Zwarte Specht, Groene Specht, Zwartkop, Grote Lijster, Vuurgoudhaan, Boomklever, Boomkruiper, Grauwe Vliegenvanger, Bonte Vliegenvanger, Gekraagde Roodstaart en Appelvink. Verschillende van deze soorten nemen (behalve Grote Lijster) ook landelijk toe en breiden hun broedareaal uit door o.a. te profiteren van ouder gevarieerder loof- en naaldbos. De Grauwe Vliegenvanger (waarvan de landelijke BMP-trend negatief is) en Gekraagde Roodstaart, hebben waarschijnlijk afgelopen jaren veel baat gehad bij gunstige overwinteringen in Afrika. Voor verschillende genoemde en andere soorten (bijv. ook Boompieper en Geelgors), die aan open bos (en bos- en heideranden) gebonden zijn, is er geschikt habitat bijgekomen. Het areaal open structuurrijk

bos is vergroot, doordat extra naalddhout is gekapt dat na extreem droge jaren aangetast is door boompasieten. De achtergebleven stobben en stamdelen trekken o.a. boktorren en bosmieren aan. Deze insecten en de larven ervan vormen op hun beurt het basisvoedsel voor spechten, zoals de Zwarte Specht (van Manen 2023, Van Kleunen et al. 2020).

Tabel 4. Aantalsverloop van broedvogels in het gebiedsdeel dat in 2019 en 2025 gekarteerd is (486,5 ha). + = niet geteld dat jaar, aanwezig in onbekend aantal.

Soort	2019	2025	Soort	2019	2025
Grote Canadese Gans	2	0	Zwarte Kraai	12	7
Grauwe Gans	47	45	Zwarte Mees	4	4
Knobbelzwaan	6	3	Kuifmees	2	4
Nijlgans	4	2	Glanskop	16	5
Zomertaling	0	1	Matkop	31	20
Slobeend	1	0	Staartmees	8	4
Krakeend	1	3	Fluiter	4	0
Wilde Eend	34	25	Rietzanger	9	46
Soepeend	2	0	Kleine Karekiet	74	41
Wintertaling	1	0	Bosrietzanger	66	118
Fazant	11	4	Spotvogel	8	3
Kwartel	4	7	Sprinkhaanzanger	13	5
Koekoek	9	11	Zwartkop	342	278
Holenduif	3	1	Tuinfluiter	148	122
Houtduif	+	48	Braamsluiper	1	3
Zomertortel	1	0	Grasmus	208	177
Waterral	8	7	Vuurgoudhaan	1	8
Waterhoen	3	4	Goudhaan	52	20
Meerkoet	5	2	Boomklever	32	29
Dodaars	2	3	Boomkruiper	92	70
Scholekster	1	0	Spreeuw	28	19
Kievit	7	5	Zanglijster	78	60
Kleine Plevier	1	0	Grote Lijster	5	11
Watersnip	3	5	Grauwe Vliegenvanger	21	28
Tureluur	1	0	Blauwborst	25	33
Ooievaar	0	3	Nachtegaal	0	3
Blauwe Reiger	0	1	Bonte Vliegenvanger	3	4
Wespendief	1	2	Gekraagde Roodstaart	9	13
Sperwer	7	3	Roodborsttapuit	28	27
Havik	1	1	Heggenmus	31	28
Buizerd	18	9	Gele Kwikstaart	0	1
Bosuil	1	0	Witte Kwikstaart	3	2
IJsvogel	0	1	Graspieper	40	18
Middelste Bonte Specht	0	1	Boompieper	70	84
Kleine Bonte Specht	13	10	Appelvink	24	49
Grote Bonte Specht	67	91	Goudvink	34	33
Zwarte Specht	0	1	Groenling	14	2
Groene Specht	2	5	Kneu	39	34
Boomvalk	1	0	Putter	39	32
Grauwe Klauwier	1	9	Sijs	1	0
Gaai	+	36	Geelgors	21	35
Ekster	0	2	Rietgors	122	92
Kauw	7	1			

Anderzijds wist de Zwartkop als struikvogelsoort, die floreert bij jong bos, (sterk) toe te nemen nadat kapplaatsen begroeid zijn geraakt met struikjes en bramen. Daarnaast is verbossing van grasland, hei en moeras in het voordeel van de Zwartkop. Dit op wisselende plaatsen in het gebied optredende successiestadium heeft ook bijgedragen aan broedbiotoop en toename (of standhouden) van andere struik- en ruigtevogels, zoals Grauwe Klauwier, Tuinfluiter, Grasmus, Nachtegaal, Roodborsttapuit, Heggenmus, Kneu en Putter. 'Natte verruiging' (m.n. de oeverzomen van de Linde, meanders en petgaten) heeft ook geleid tot grotere aantallen Blauwborst, Rietzanger en Bosrietzanger, die op deze gradiënt gesteld zijn. Overige in de loop van de tijd toegenomen of verschenen soorten zijn Grauwe Gans, Nijlgans, Krakeend, Ooievaar, Blauwe Reiger, IJsvogel en Gele Kwikstaart, waarvan de meeste ook landelijk vooruitgegaan zijn.

Afname of verdwenen

Tot de soorten die eerder in de reeks toenamen, maar nu (duidelijk) blijf geven van afname, behoort o.a. de Glanskop. Hetzelfde patroon komt naar voren uit de inventarisatie vorig jaar (Jager 2025) in naburig bos, waar de mees na een piek in 2013 flink teruggevallen is. De daling is in het licht van de landelijke groei opvallend. De oorzaak is onduidelijk. Mogelijk tekent zich een (beginnende) regionale achteruitgang af in deze bossen die voor de Glanskop in ons land behoren tot het meest noordelijke broedareaal. Enkele andere soorten, waar min of meer hetzelfde voor geldt zijn: Sperwer, Buizerd, Kuifmees, Staartmees en Goudhaan. Bij Sperwer en Buizerd kan de 'factor toeval' meespelen, doordat paren mogelijk in bos buiten de karteergrens zijn gaan nestelen, maar beide roofvogels zijn hier afgelopen tijd zeker enigermate achteruitgegaan. Naalddhoutvogels zoals Kuifmees en Goudhaan (alook de hierna genoemde Zwarte Mees) kampen met structurele teloorgang van vitaal naaldbos. Andere naar afname tenderende of verdwenen soorten zijn Fazant, Holenduif, Zomertortel, Ransuil¹, Wielewaal, Kauw, Zwarte Mees, Matkop, Fluiter, Kleine Karekiet, Sprinkhaanzanger, Zanglijster, Graspieper en Groenling. Voor sommige, reeds geruime tijd kelderende soorten geldt als primaire oorzaak hiervoor verlies van broedhabitat in kleinschalig cultuurlandschap (denk aan Fazant, Zomertortel en waarschijnlijk ook in zekere mate Holenduif, Kauw en Ransuil). Opmerkelijk is het forse verval van de Matkop. Landelijke populatiekrimp zal hier inherent aan zijn, maar is waarschijnlijk ook gerelateerd aan verdroging van door de mees geprevaleerd bos met zachthoutsoorten, zoals berk, els en wilg. Niet voor niets dat de Matkop (vooralsnog) redelijk standhoudt in Stuttebos, de Madenweg en de Barte, waar dit type vochtig bos nog in behoorlijke mate aanwezig is. Afgezien van dit knelpunt lijkt er bij de Matkop echter meer aan de hand te zijn. Ook voor de Wielewaal, die van vochtig bos houdt, is verdroging nadelig. Wat betreft het bij deze kartering verstek laten van de Fluiter, is bekend dat de soort uitblinkt in sterke aantalsschommelingen (Bijlsma *et al.* 2001.), waarmee gezegd dat 2025 mogelijk een minder goed fluiterjaar was. De daling van Kleine Karekiet houdt verband met een verminderd aanbod van nat riet, wat o.a. het gevolg is van verruiging en verbossing en daardoor versterkte verdroging van moeras. Hierdoor komt rietgroei in de verdrukking en slinkt het areaal geschikt riet. Ook voor de rietmaaicultuur en het in stand houden van nat rietland, zoals in de Weteringpetten en Barte plaatsvindt, is dit een ongewenste ontwikkeling. Vermoedelijk hangt de afname van de Sprinkhaanzanger hier deels mee samen. Weliswaar verkiest de soort (in tegenstelling tot

¹ Hoewel er geen speciale nachtbezoeken zijn gebracht, is de afname van de Ransuil evident, daar er ook geen braakballen of veren werden aangetroffen.

Kleine Karekiet) verruiging, maar in combinatie met andere gradiënten zoals enerzijds open moeras, anderzijds overjarig riet met dichte ruigten en struikjes voor nestgelegenheid (op of net boven de grond) en dekking tegen predatie. Deze specifieke habitat was eerder in ruimere mate aanwezig. De afname van de Groenling is waarschijnlijk vooral te wijten aan het dodelijk virus het Geel, dat al enige tijd hardnekkig rondwaart onder de soort.



Ruigteveld met wilgjes, bramen, kardinaalsmuts, vlier en meidoorn bij Stuttebos, waar o.a. Grauwe Klauwier voorkwam (19 mei 2025).

5.3 Soortbesprekingen

Hierna wordt nader ingegaan op meest schaarse (RL-)soorten, roofvogels en eventueel broedbiologische of ecologische aspecten, die interessant en van nut kunnen zijn voor het beheer.

Dodaars, 3 territoria

Binnen de begrenzing van het onderzochte gebied werden 3 dodaarsparen vastgesteld in een met riet en pitrus begroeid ven op de hei aan de zuidwestkant van Noordwolder Meenthe. Voorts werden meermaals Dodaarzen aangetroffen in gebiedsdelen die buiten de karteergrens lagen, zoals in de Spokeplas bij Noordwolde. Hier werd ook een nest met deels afgedekte eieren gevonden in een rietkraagje vlak bij de oever. Tijdens het daaropvolgend bezoek bleek dit nest echter overhoop te liggen; mogelijk door toedoen van honden, die hier regelmatig bij de plas losgelaten worden en het water in rennen. Daarnaast werden in de Oosterstreek enkele dodaarsparen gezien en gehoord in een ven in elzenbos, iets ten oosten van de Pastorieweg, tussen de Oostvierdeparten en de Oosterveldweg.

Blauwe Reiger en Ooievaar, respectievelijk 1 territorium en 3 territoria

In het Koepelbos broedde een Blauwe Reiger te midden van drie paar Ooievaars. De vogels hadden hun nesten gebouwd in dikke bomen op en naast het eilandje in de door rododendrons omgroeide vijver. Op alle vier nesten werden grote, al vliegvlugge jongen

gezien. Buiten de karteergrens werden, zowel aan de oost- als aan de westkant van het gebied, meerdere ooievaarsnesten ingetekend; meestal op nestpalen op ruime erven of in een weilandje. Afgelopen decennium is zichtbaar sprake van een gestage groei van het aantal broedparen van de Ooievaar, zo ook in deze regio.



Oud beukenbos in het Koepelbos (20 mei 2025).

Zomertaling, 1 territorium

Talingen waren uiterst dun gezaaid in het gebied. Alleen in de natuurontwikkeling bij Kontermansbrug werden voldoende waarnemingen verzameld voor een territorium van de Zomertaling. In maart en begin april pleisterden in dit gebiedsdeel en elders in petgaten of heidevennen groepjes Wintertalingen, alsook Slob- en Kuifeenden op doortrek. Noemenswaardig tafereel is dat tijdens het eerste bezoek eind maart boven het ven in Noordwolder Meenthe een vrouwtje Havik achter een mannetje Wintertaling aanzat. De Wintertaling zag ternauwernood kans om op 'een staartveer na' aan de havixsklauwen te ontsnappen, door zich als een baksteen tussen riet in het ven te laten vallen.

Wespendief, 2 territoria

Van alle waarnemingen (veelal voorbij vliegende individuen) werden uiteindelijk met zekerheid twee broedparen vastgesteld. In Koepelbos bezette het paar een nest aan de zuidwestkant in een Douglas. Met behulp van camera en telescoop werd door vrijwilligers van de WRN (Jan Stelma en Appie Bles) vastgesteld, dat het om het zelfde paar ging dat hier al enige jaren broedt. Ditmaal kozen de vogels echter niet weer voor het gebruikte nest van vorig jaar, maar voor het oude nest dat in 2023 werd bezet. In navolging van 2023 en 2024 werd door het paar naar alle waarschijnlijkheid opnieuw succesvol gebroed. Er werd later in juli tenminste één vliegvlug jong gesignaleerd nabij het nest, dat toen weliswaar onderuitgezakt in de boom zat.

Het tweede wespddievenpaar broedde op een oud buizerdnest in een grove den in Koningsbergen, een klein gemengd bos bij Nijeholtpade. Op het voor Wespddieven opvallend open zittende nest werden twee jongen geringd (Gerrit Krotje), die uitvlogen. Enkele weken voor deze nestvondst (begin juni), werd tijdens de vierde ronde medio mei aan de zuidkant van de Linde een dode, pas geplukte Wespddief gevonden in het gras onder een boomwal. Waarschijnlijk betrof het een man (mondelinge bevestiging Willem van Manen). Hier zat ook een oud buizerdnest in een eik, waarbij eerder in de buurt ook een Buizerd werd waargenomen, maar dat recent opgebouwd leek te zijn door Wespddieven. Bij dit nest werd nadien echter geen activiteit meer vastgesteld. Mogelijk was de onfortuinlijke Wespddief gegrepen door een Havik, waarvan enkele honderden meters verderop aan de noordkant van de Linde een paar nestelde in een bosje bezuiden Nijeholtpade.

Havik, 4 territoria

Aan de oostkant van Blesdijke, in een bosje (noordkant Krolsbergen) op de grens met Overijssel broedde een Havik in een oude lariks. Op het nest werden vanaf de grond eind mei vrij grote jongen gezien. In een bosje nabij Nijeholtpade, zoals aan gerefereerd bij de bespreking van de Wespddief, broedde eveneens een paar in een lariks. Op 31 mei werden door Gerrit Krotje en Jan Stelma van de WRN met een camerastok drie, op dat moment vrij kleine nestjongen gezien. Op 12 juni werden twee (mannetje en vrouwtje) jongen geringd. Van het eerder geconstateerde derde jong lagen alleen nog wat resten op het nest; waarschijnlijk als gevolg van predatie. Het geringde mannetje bleek bij meting van gewicht, vleugel, poot en klauw veel te licht, dus onvoldoende gegroeid. Het vrouwtje bleek wel al redelijk gegroeid en op gewicht te zijn. Het uitgevlogen vrouwtje was echter geen lang leven beschoren: op 15 augustus kwam de melding binnen van de geringde Havik, die dood opgeraapt was in Heerenveen nadat ze tegen een raam aan geklapt was. Van het vierde territorium werd ook het nest gevonden in een bosje aan de Meuleveldweg. Dit nest zat in een grove den. Vanaf het derde bezoek eind april werd hier echter geen activiteit meer vernomen: vermoedelijk was sprake van een mislukte vroege eifase. Verder werden in maart en begin april in de buurt van oude, in het verleden gebruikte horsten in Japanse lariksen in Noordwolder Meenthe (noordkant nabij IJkenweg) en tussen het Koepelbos en de Barte (noordkant nabij Stellingenweg) gekkerende Haviken gehoord en gezien. Daarna werd hier geen activiteit meer bemerkt, zodat de waarnemingen ontoereikend waren voor een territorium.

Sperwer, 8 territoria

In alle genoteerde territoria werden nesten gevonden. De meeste nesten zaten in gemengde bosjes. Onder Peperga (bij de doodlopende weg Overburen) en Steggerda (tussen Steggerdaweg en Leemweg) werden van twee sperwerparen met de verrekijker jongen gezien op nesten in grove dennen. Van het territorium in een loofbosje aan de Hoeveweg (oostkant Steggerda) werd wel een opgebouwd nest gevonden in een eik, maar later in het voorjaar werden hier geen Sperwers meer bespeurd. In de Hoeve nestelde een Sperwer in een lariks; op dit nest werden vanaf de grond jongen gezien. Aan de noordwestkant van de Noordwolder Meenthe broedde een Sperwer in een spar en in Zandhuizerveld werd een sperwernest gevonden in een lariks langs het wandelpad: op beide nesten werden jongen gezien. In Koningsbergen, vlakbij de Stellingenweg, zat een sperwernest met jongen in een fijnspar. Tot slot werd een sperwernest ontdekt in een fijnsparrenbos aan de Bovenweg bij

Nijberkoop. Dit nest werd echter gepredeerd in de eifase: onder het nest lagen kapotte eieren op de grond.

Buizerd, 31 territoria

Van veel territoria werden (veelal in bosranden en boomwallen) ook de nesten gevonden (hoofdzakelijk gebouwd in grove den, fijnspar, lariks en zomereik). Op enkele nesten na (zoals o.a. in Koepelbos, Buitenburen bij de Jokweg, in boomwallen in de Oosterstreek e.d.) werd op de meeste nesten broeden geconstateerd. Bij een aantal ervan werden grote jongen op het punt van uitvliegen gezien, zoals in of bij Blesdijkerheide, Noordwolder Meenthe, Zandhuizerveld, Noordwolde-Zuid, Nijberkoop aan de Bovenweg en Frankrijk, Rijsberkampen aan de Kerkweg en Tronderhaar bij Elsloo. De locaties van de met zekerheid bebroede buizerdnesten zijn in avimap terug te vinden onder broedcodes 15 en 16. Opvallend bij deze kartering is het (nagenoeg) ontbreken van duidelijke aanwijzingen van nestelende Buizerds in grotere bossen, zoals Stuttebos, Koepelbos en Spokedam.

Kwartel, 8 territoria

Op verschillende plaatsen tegelijkertijd roepende Kwartels werden met name gehoord in kruidenrijk, plaatselijk verruigd grasland langs de Linde tussen De Barte, Schutsluis en de Hoeve. Ook bij Veneburen aan de N351 (Laagduurswoude) zat een Kwartel in ruige stroken met fluitenkruid en grote ridderzuring.

Waterral, 9 territoria

Territoria op basis van de contact- en territoriumroep en een paar zichtwaarnemingen werden vooral gevonden in halfopen, met riet en zeggen begroeide petgaten in Schutsluis, Weteringpetten en oeverlanden langs de Linde. Daarnaast kwam de Waterral voor in heidevennen en een meander met rietzomen, lisdodde en pitrus (respectievelijk Noordwolder Meenthe, Noordwolde-Zuid en Stuttebos).

Kievit, 5 territoria

De meeste broedparen van de Kievit zaten bij elkaar in nat hooiland aan de oostkant in de Barte nabij de Oldeberkoperweg. Bij het bruggetje over de Linde aan de westkant van het gebied broedde een solitair paar op een besloten hooilandje tussen een met riet en struikjes begroeid slootje en een strook elzenbos. Op 2 mei zat hier een vrouwtje opvallend hoog, met licht uitgespreide vleugels op het nest, terwijl het mannetje omzichtig alarmerend rondvloog: waarschijnlijk zat het vrouwtje op donsjongen en/of net uitkomende eieren. Daarnaast werden, zij het net buiten de karteergrens, drie kievitnesten bij elkaar gevonden op een schraalgraslandje aan de N351 bij Laagduurswoude. Voorts werden en passant nog enkele Kieviten genoteerd op omliggende maisakkers en een beregend tulpenveld in Rijsberkamperveld. Waarschijnlijk hadden de vogels daar hun toevlucht gezocht vanwege het kurkdroge voorjaar.

Watersnip, 5 territoria

Op basis van verschillende baltsvluchten en kloktikkende Watersnippen werden vijf territoria vastgesteld in drassige hooilandjes in de Barte en Oeverlanden Linde. Door de bank genomen ligt het aantal Watersnippen in deze gebieden ieder jaar rond dit aantal (eigen waarneming). Het onderstreept de waarde, en het belang van goed beheer van natte en niet te zeer verboste hooilandjes. Buiten de karteergrens werd op een ruig schraalgraslandje bij de Linde tijdens een florakartering op 13 mei, door de plantenwerkgroep Gorredijk e.o., een

nest met vier eieren ontdekt (Marten Hunneman). De locatie is gemeld aan SBB. Op een heischraal veldje (van nog geen halve hectare) bij Laagduurswoude tegen de N351, waar enkele Kieviten nestelden, werd ook een kloktikkende Watersnip waargenomen. Het toont aan dat de Watersnip soms al genoeg neemt met een kleine oppervlakte van deze habitat.



Recent opengetrokken oude meander in elzen- en wilgenbos in de Barte.

Koekoek, 12 territoria

De meeste Koekoeken (vaak vrouwtjes en mannetjes tegelijkertijd) werden vanaf eind april vooral gehoord en gezien bij door riet en wilgjes begroeide petgaten langs de Linde. Daarnaast werd de soort waargenomen in vergelijkbaar habitat in de Weteringpetten en bij een heideven in Noordwolder Meenthe. Elders kwamen Koekoeken voor in aanplant grenzend aan ouder bos, of in riet en struwelen bij meanders (bijv. Stuttebos). In deze terreindelen profiteerde de Koekoek van het algemene tot talrijke voorkomen van regelmatig geparasiteerde waardvogels (Hellebrekers 2004), zoals Kleine Karekiet (riet), Bosrietzanger, (ruigtezomen), Heggenmus (jong bos) of Graspieper (kruidenrijk grasland).

IJsvogel, 1 territorium

In het Koepelbos werden meermaals IJsvogels gehoord en gezien bij de vijver en daarmee verbonden slootjes. De steile walkanten met overhangende takken e.d. zijn hier op tal van plaatsen geschikt om een nestholte in uit te graven. Een nest werd niet getraceerd, maar de wallen daar zijn op veel plaatsen niet goed bereik- en/of zichtbaar, waardoor een waarschijnlijk nest onopgemerkt bleef.

Zwarte Specht, 2 territoria

Twee territoria werden gevonden aan de hand van een combinatie van zicht- en gehoorwaarnemingen, zoals 'lachen' en de 'contact-, vlucht-, en de regenroep' in de buurt van een mogelijke nestholte (van Manen 1995). In het Koepelbos werden tijdens de meeste

bezoeken Zwarte Spechten opgemerkt. In het bos staan op verschillende plaatsen dikke beuken, maar waarschijnlijk werd gebroed bij de vijver, waar dikke beuken staan met meerdere door de specht uitgehakte holten. Op 20 mei zat een vrouwtje in een Douglas, die de regenroep liet horen vlakbij één van de beuken. De vogel toonde zich uiterst alert en behoedzaam. Het tweede territorium is gebaseerd op een lachende Zwarte Specht in het bos aan de zuidkant van de Spokeplas bij Noordwolde. In het zuidelijk deel staan dikke beuken, die geschikt zijn om in te nestelen, maar een bewoonde holte is niet ontdekt.

Middelste Bonte Specht, 1 territorium

De markante territoriumroep van de Middelste Bonte Specht werd gehoord aan de oostkant in het Koepelbos, in met eiken gelaardeerd oud loof- en naaldbos bij de vijver. Vanuit de grote bossen in het oosten en zuiden breidt de specht zijn broedareaal in ons land verder uit. In toenemende mate vestigen Middelste Bonte Spechten zich de laatste jaren ook in kleinere, meer geïsoleerd gelegen bossen in noordelijke provincies, waarbij de specht grote voorkeur toont voor bos met oude eiken.

Kleine Bonte Specht, 18 territoria

De meeste territoria van de Kleine Bonte Specht werden gevonden in voormalig, gemengd eikenhakhout en elzenbroek met kwijnende bomen en dood staand hout. Meerdere territoria bij elkaar in deze habitat zaten met name in Noordwolder Meenthe en delen van het Koepelbos en de Barte. Ook in eikenbos aan de N351 bij Laagduurswoude zaten twee Kleine Bonte Spechten vrij dicht bijeen. De overige verspreide territoria waren gerelateerd aan oude bosjes en boomwallen in oostelijke delen. Aan de westkant van het gebied was de soort beduidend schaarser: hier werd alleen een territorium gevonden in Blesdijkerheide.

Graspieper, 18 territoria

Zingende en alarmerende Graspiepers, en vogels met nestmateriaal of voer voor jongen, werden vrijwel alleen waargenomen in hooi- en schraalgraslandjes met veel randstructuur langs de Linde tussen de Barte en Schutsluis. Territoriale en nestindicatieve Graspiepers waren tijdens alle veldbezoeken van maart t/m eind juni actief aanwezig. De weidezangvogel heeft dan ook een langgerekt broedseizoen, waarin meestal twee, bij optimale omstandigheden soms zelfs drie legsels, worden geproduceerd.

Gele Kwikstaart, 1 territorium

Van de Gele Kwikstaart werd slechts één territorium gevonden aan de oostkant van de Barte, waar de habitat bestond uit zowel korte als hoge vegetatie in een drassig deel nabij de kade langs de Linde. Buiten de karteergrens werden terloops enkele Gele Kwikstaarten vastgesteld in grasland- en akkerranden. Voor het gebied is de Gele Kwikstaart, die landelijk vooruitgaat, evenwel een 'nieuwe soort.'

Nachtegaal, 3 territoria

Alle drie territoria, gestoeld op uitsluitende waarnemingen van verschillende tegelijk zingende, en later ook alarmerende vogels, werden genoteerd nabij de Madenweg in weelderig met brandnetels begroeid dicht en vochtig, jong loofbos met veel wilgen (vnl. bos- en grauwe wilg of kruisingen van beide soorten).

Gekraagde Roodstaart, 60 territoria

De verspreiding laat met name enige concentratie van Gekraagde Roodstaarten zien in open bos en bos- en heideranden in Blesdijkerheide en de Noordwolder Meenthe. Waarschijnlijk voorzagen de gebieden in een door de Gekraagde Roodstaart geprefereerd, groot aanbod van bos met een 'open randstructuur', vanwege recente bomenkap. De soort was ook algemeen tot vrij talrijk in geschikte hakhoutbosjes en brede boomwallen met dood staand hout, zowel in verschillende oostelijke als westelijke gebiedsdelen. Opvallend daarentegen is de schaarse presentie of het ontbreken van de Gekraagde Roodstaart meer aan de noordkant; bijvoorbeeld in Stuttebos, Koepelbos, Spokedam en Oeverlanden Linde.

Grote Lijster, 31 territoria

Zingende en alarmerende Grote Lijsters werden het meest aangetroffen in bos(randen) en boomwallen bij akkers of gras- en heideveldjes, met name in Noordwolder Meenthe, Koepelbos en Spokedam. Ook in sommige, vergelijkbare kleinere bosjes of robuuste boomwallen kwam de soort voor. Deze habitat is voor de Grote Lijster essentieel om in redelijke nabijheid van het nest voedsel (wormen, insecten) te kunnen verzamelen. De lijster ontbrak in de meeste kleine, voornamelijk te midden van intensieve landbouw gelegen houtwallen. Landelijk gaat de Grote Lijster al enige tijd achteruit, maar in dit onderzoeksgebied heeft de soort het afgelopen decennium kans gezien om toe te nemen.

Sprinkhaanzanger, 5 territoria

Vier territoria van op hoge toon, metaalachtig snorrende Sprinkhaanzangers werden genoteerd in halfopen natte terreindelen met wilgenstruikjes en pitrus- en rietruigtes vlak bij elkaar in Oeverlanden Linde en bij Kontermansbrug. Bij de Madenweg zat een Sprinkhaanzanger in ruigte met struikopslag in vochtig halfopen bos.



Kleinschalige rietcultuur in de Barte, belangrijk voor soorten van nat open rietland (5 april 2025).

Bosrietzanger, 127 territoria

Verreweg de meeste Bosrietzangers, met hun onnavolgbare zang vol imitaties van allerlei andere vogels, werden vastgesteld in weelderige kruidenzomen (een mix van koninginnenkruid, grote brandnetel, riet, harig- en gewoon wilgenroosje) langs de Linde, meanders (bijv. Stuttebos), sloten en petgaten (bijv. de Barte en Weteringpetten). Met name de bezetting van territoria, als een lang en hier en daar dicht op elkaar geclusterd lint langs de oevers van de Linde springt in het oog. Ook zaten soms meerdere Bosrietzangers in natte ruigteranden of verruigde open bosdelen, zoals bij de Madenweg en aan de N351 bij Laagduurswoude. Verder kwam de Bosrietzanger ook voor op een enkele plaats met ruigte bij een heideven, of een slootkant bij bosjes of boomwallen.

Spotvogel, 7 territoria

Spotvogels waren niet dik gezaaid in de gebieden in Oost-Friesland. In ouder bos zonder struikrijke zomen ontbrak de soort al helemaal. De gevonden territoria waren gerelateerd aan bosranden of jong bos met veel struiken (Gelderse roos, meidoorn, vlier, wilg), zoals vlakbij Zandhuizerveld in jonge aanplant aan een pad ten zuiden van de N353 (Oldeberkoperweg), in dicht wilgenbos aan de Madenweg, in een meidoornzoom aan de Donkereweg en in jong weelderig bos aan de Meuleveldweg.

Vuurgoudhaan, 14 territoria

Bijna alle territoria van de Vuurgoudhaan werden vastgesteld in de grotere gemengde bossen, zoals Koepelbos, Noordwolder Meenthe en Spokedam. Door de soort bezette delen in het bos kenmerken zich hier door geschikte naaldbomen, zoals jonge tot middeloude fijnspar, sitkaspar en Douglas. Ook kleinere stukken bos met naalddhout (meest fijnspar), in de Oosterstreek en bij de Hoeve, herbergden hier en daar enkele Voorgoudhanen.

Grauwe Vliegenvanger, 65 territoria

In de meeste deelgebieden van enige omvang werden Grauwe Vliegenvangers vastgesteld. Uit de verspreiding blijkt geen overduidelijke voorkeursrelatie met oud (loof)bos; ook in jonger bos en naalddhout was de Grauwe Vliegenvanger present. Het talrijkst was de vogel in de Noordwolder Meenthe. Waarschijnlijk werd de Grauwe Vliegenvanger hier extra aangetrokken door kapplaatsen met (deels kwijnende) overstaanders in structuurrijke randen, evenals de hier goed voor de dag komende en aan deze habitat voorkeur gevende Gekraagde Roodstaart. De Grauwe Vliegenvanger was schaarser in het Koepelbos, Stuttebos en Spokedam, waar hij voorkwam in bosranden langs paden, heide en graslandjes. Daarnaast was de soort, soms vrij prominent, aanwezig in sommige oude boomwallen en eikenhakhoutbosjes. Het gros van de waarnemingen is gebaseerd op het karakteristieke zang- en/of alarmgeluid, waarbij de vogels zelf vaak m.b.v. de kijker of met het blote oog ook gezien werden.

Matkop, 21 territoria

Op de verspreidingskaart tekenen zich bescheiden concentraties van matkopterritoria af in Stuttebos, bij de Bekhofplas en in Noordwolder Meenthe in vochtig jong bos en middeloud gemengd loof- en naaldbos met zowel struiken als oude bomen. Hetzelfde patroon van meerdere Matkoppen bij elkaar valt op bij de Madenweg en in de Barte, waar de habitat vooral bestond uit vochtig (moeras)bos met veel zachthout, zoals els, berk, populier en wilg. Verder werden in een paar in een paar kleine bosjes en boomwallen bij Nijerbekoop enkele

Matkoppen genoteerd. In een groot deel van het gebied, met name de meest zuidelijke en westelijke bossen of boomwallen, werden geen Matkoppen aangetroffen.

Kuifmees, 4 territoria

Enkele territoria van de overigens schaarse Kuifmees werden vastgesteld in door naalddhout overheerste delen (m.n. grove den, Douglas en Sitkaspar) in Stuttebos (1), Koepelbos (1) en Noordwolder Meenthe (2). In genoemde bossen staan ook behoorlijk veel kwijnende bomen en zachthoutsoorten (bijv. berk), die voor Kuifmees (alsook voor Matkop) geschikt genoeg zijn om een nestholte in uit te kunnen pikken. Het voorkomen van de Kuifmees in Noordwolder Meenthe is opvallend, gelet op het feit dat in dit bos een substantiële oppervlakte naalddhout gekapt is.

Zwarte Mees, 5 territoria

Van de allengs schaarser wordende Zwarte Mees werden een paar territoria gevonden in naaldbosdelen (meest sparren) in Stuttebos en Noordwolder Meenthe. Daarnaast werd met enige moeite een territorium opgemerkt in Blesdijkerheide in een opstand van vnl. grove den. De Zwarte Mees verkeert in zwaar weer en laat vanaf beginjaren 2000 een zorgwekkende populatiekrimp zien.

Grauwe Klauwier, 9 territoria

De meeste paren werden gevonden in halfopen terreindelen met ruige veldjes, bramen en meidoorns, of wilgenbosjes bij petgaten tussen de Barte en Schutsluis bij de Linde. Verder zaten Grauwe Klauwieren in eerder gekapt bos met veel (braam)struiken aan de Madenweg en op een met wilgjes, vlier, meidoorn en Gelderse roos begroeid ruigteveldje bij de meander aan de zuidoostkant van het Stuttebos. De Grauwe Klauwier zit in de lift, o.a. doordat de soort profiteert van omvangrijke omvorming van landbouw naar nattere en ruigere natuur, zoals recent heeft plaatsgevonden in het Drents Friese Woud. In korte tijd hebben Grauwe Klauwieren vanuit nieuw leefgebied Oost- en Zuid Friesland gekoloniseerd. De laatste jaren duikt de soort steeds meer op in kleinere al langer bestaande heide- en moerasgebieden, of kleinschalige verruigde graslandjes met bramen en diverse struikjes.

Sijs, 1 territorium

In Nederland broedende Sijzen laten sterke aantalsschommelingen zien, hoewel de soort hier als broedvogel nooit grote aantallen aantikt. Onduidelijk is of het om een op zichzelf staande Nederlandse populatie gaat, of om 'migranten', waarvan een deel hier nestelt bij een gunstig voedselaanbod. De laatste jaren lijken Sijzen, na soms een wat beter jaar, een stuk schaarser te zijn geworden (beaming Willem van Manen). Het enige territorium berust op een kortstondig in vlucht zingende vogel op 16 juni, in dicht fijnsparrenbos bij Noordwolde-Zuid.

Kneu, 54 territoria

De verspreiding van de Kneu laat goed zien dat de soort grote voorkeur geeft aan halfopen verruigd terrein en jong bos. De meeste paren, niet zelden in groepjes, werden vastgesteld in jonge aanplant bij ruig grasland aan de N351 bij Laagduurswoude en in met struikjes begroeide hei en hooilandjes in Stuttebos, de Barte, Oeverlanden Linde, Schutsluis, Noordwoldermeenthe en bij Kontermansbrug. Op heide werd genesteld in berkjes en vuilboompjes, of hoge struikheipollen. In moeras en hooiland werd nestelen vastgesteld in elsjes en wilgjes. Overige Kneuen werden hier en daar waargenomen aan de oostkant, in

randbosjes en houtwallen met jonge opslag. In zuidwestelijke gebiedsdelen ontbrak de Kneu bijna helemaal. Alleen op een kapplaats met jonge pioniersopslag, bezuiden Steggerda aan de Ericaweg, zaten enkele paren. Ook in de grotere, meest monotone bossen ontbrak de soort.

Appelvink 113, territoria

De Appelvink kan met recht tot de successoorten worden gerekend. De markante vink, die al enige jaren gestaag toeneemt, was in veel grote en kleine bossen alom vertegenwoordigd. In Stuttebos, Koepelbos, Noordwoldermeenthe, Spokedam en Blesdijkerheide laat de Appelvink een grote dichtheid zien, veelal in bos of bosranden (vaak bij heide) met een mix van zomereik, grove den, lariks en sparren. Op dergelijke gewilde plaatsen treedt clustervorming op van conflicterende paren, die tijdens de balts in boomkruinen met elkaar wedijveren om territoria. Overigens is groepsgewijs broeden bij Appelvinken niet ongebruikelijk. Een rijk gesorteerd voedselaanbod, zoals royale zaadzetting en veel boomknoppen, maar ook bepaalde rupsen of vliegende insecten, is een belangrijke voorwaarde.

Geelgors, 74 territoria

Aansprekende aantallen Geelgorzen werden meest vastgesteld in de Noordwoldermeenthe, in gekapte bosdelen en bij struikjes en boompjes op heideveldjes of omgrenzende boomranden. Meerdere territoria werden ook opgetekend bij jonge aanplant en spontane struikvorming naast kruidenrijke graslandjes, zoals het geval was bij Laagduurswoude aan de N351 en bij Bekhofplas, Madenweg en Weteringpetten. De Geelgors kwam, zij het schaarser, ook voor in bosjes en boomwallen; vooral rond Makkinga en Nijeberkoop. Hetzelfde beeld geldt voor enkele verspreide territoria, die gevonden werden in randen van schraalgraslandjes en moerasbosjes aan weerszijden van de Linde. In grote delen van de zuid- en westkant, zoals in bosjes rond Noordwolde en Oosterstreek, in Spokedam en Blesdijkerheide, was de Geelgors een stuk dunner gezaaid. Ooit, d.w.z. in de beginjaren van de 20ste eeuw, was de soort een zeer algemene broedvogel, die ook voorkwam op bouwland in de kop van in Friesland. Rond het midden van deze eeuw verdween de Geelgors echter in rap tempo, doordat kleinschalig boerenland plaats maakte voor intensief grootschalige landbouw. Momenteel lijkt de soort in Friesland weer aan terrein te winnen vanuit bezette bronpopulaties in het Drents Friese Wold. Deze toename is o.a. toe te schrijven aan natuurontwikkeling en extensiever agrarisch natuurbeheer, waardoor aantrekkelijk broeden- en foerageerhabitat gecreëerd is (van Manen 2023). Voor de Geelgors, die onder gunstige omstandigheden 2-3 legsels kan produceren, is een aanbod van nestplaatsen (op de grond of in struikjes) en genoeg voedsel (mix van zaden, granen en insecten) van essentieel belang.

6 Evaluatie

De kartering in het onderzoeksgebied heeft met name geresulteerd in de vaststelling van kenmerkende en representatieve soorten, die gezien de huidige situatie als vrij algemeen tot talrijk voorkomende broedvogels verwacht mogen worden. De relatief grote soortendiversiteit (83 verschillende broedvogels waarvan dertien Rode lijstvogels) is illustratief voor de variatie aan afwisselende terreintypen (bos, hei, moeras en schraalgrasland). Diverse soorten komen evenwel voor in kleine aantallen, wat samenhangt met versnipperde oppervlaktes en geïsoleerde ligging. Het aantalsverloop op basis van vergelijkingen met vroegere karteringen komt qua toe- of afname bij de meeste soorten (op sommige na) redelijk overeen met de landelijke ontwikkeling. Afgezien daarvan hebben verschillende toegenomen of stabiel gebleven soorten (spechten, Vuurgoudhaan, Boomklever, Boomkruiper, Grote Lijster, Grauwe Vliegenvanger, Gekraagde Roodstaart, Boompieper, Appelvink en Geelgors) door de bank genomen geprofiteerd van oude en structuurrijker, meer open bos in combinatie met hei- en grasveldjes. Toename van struik- en ruigtevogels houdt verband met verbossing en verruiging van kapplaatsen, hei, grasland en moeras (o.a. Grauwe Klauwier, Rietzanger, Zwartkop, Blauwborst, Nachtegaal, Kneu en Putter).



Verbossing van open delen, zoals kapvlaktes, is (tijdelijk) aantrekkelijk voor struikvogels, zoals Zwartkop, die fors toenam in het gebied (4 april 2025).

Soorten die bij eerdere karteringen nog toenamen, maar nu tenderen naar afname zijn o.a. Sperwer, Buizerd, Kuifmees, Glanskop, Staartmees en Goudhaan. Gelet op de positieve ontwikkeling van andere holenbroeders is de daling van de Glanskop opmerkelijk. Mogelijk tekent zich een regionale populatiekrimp af in bosgebied dat voor de soort in ons land het meest noordelijke broedareaal vormt. Specifieke naaldsoorten Zwarte Mees, Kuifmees en Goudhaan hebben broedhabitat verloren door teloorgang van naaldbos. Verschillende

andere afgenomen of verdwenen soorten zijn Fazant, Holenduif, Zomertortel, Ransuil, Wielewaal, Kauw, Zwarte Mees, Matkop, Fluits, Kleine Karekiet, Sprinkhaanzanger, Zanglijster, Graspieper en Groenling. Bij Fazant, Zomertortel en waarschijnlijk ook Holenduif, Kauw en Ransuil, ligt de primaire oorzaak hiervoor aan habitatverlies in kleinschalig cultuurlandschap. De forse neergang van de Matkop is zorgelijk. Naast negatief effect door landelijke afname heeft deze vrijwel zeker te maken met verdroging van bos, met door de mees geprevaleerde vochtminnende zachthoutsoorten zoals berk, els en wilg. Ook voor de Wielewaal, die van vochtig loofbos houdt, is verdroging nadelig. De daling van Kleine Karekiet en Sprinkhaanzanger hangt samen met het gekrompen aanbod van gevarieerd rietmoeras, o.a. tevens als gevolg van verbossing en (versterkt optredende) verdroging.



Zonsopkomst met halve maan bij een recente kapvlakte in Noordwolder Meenthe.

Literatuur

- Bijlsma R.G., Hustings F. & Camphuysen C.J. 2001. Algemene en schaarse vogels van Nederland (Avifauna van Nederland 2). GMB Uitgeverij & KNNV Uitgeverij, Haarlem & Zeist.
- Boele A., Vergeer J.W., van Bruggen J., Goffin B., Koffijberg K., van Oostveen C., Schoppers J. & Jansen D. 2025. Broedvogels in Nederland in 2024. Sovon-rapport 2025/70. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- Hellebrekers A.W. 2004. Heeft de Koekoek overlevingskansen? A.W. Hellebrekers, Voorburg.
- Jager K. 1998. Broedvogels van enkele Staatsbosbeheer-terreinen in Midden- Zuidoost-Friesland in 1997. SOVON-inventarisatierapport 98/02.
- Jager K. 1999. Broedvogels van enkele Staatsbosbeheerobjecten in Zuid-Friesland. SOVON-inventarisatierapport 99/18. SOVON, Beek-Ubbergen.
- Jager K. 2007. Broedvogels van drie Staatsbosbeheerobjecten in de Lindevallei. SOVON-inventarisatierapport 2007/60. SOVON, Beek-Ubbergen.
- Jager K. 2019. Broedvogels in Zandhuizen en De Hoeve in 2019. Sovon-rapport 2019/49. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- Jager K. 2024. Broedvogels van Jobbega in 2024. Sovon-rapport 2024/. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- Van Kleunen A., van Manen W., Nijssen M. & van de Burg A. 2020. Terreingebruik en voedsel van de Zwarte Specht in Noord-Brabant en Drenthe. Sovon-rapport 2020/15. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- van Manen W. 1995 b. Geluiden Zwarte Spechten rubriceren. SOVON-Nieuws 8 (4): 16.
- van Manen W. 2023. PTT Nieuwbrief, december 2023.
- Vergeer J.W., Boele A., van Bruggen J. & van Turnhout C. 2023. Handleiding Sovon Broedvogelmonitoring: Broedvogel Monitoring Project en kolonievogels. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- Vogel R.L. 1990 Broedvogels van diverse SBB-terreinen in Zuidoost-Friesland in 1989, SOVON-rapport 90/06. Beek-Ubbergen.

Bijlage 1 Verspreidingskaarten

Uit deze PDF zijn de stippenkaarten verwijderd. Voor aanvullende gegevens kunt u contact opnemen met Sovon (info@sovon.nl).



Sovon Vogelonderzoek Nederland

Postbus 6521
6503 GA Nijmegen
Toernooiveld 1
6525 ED Nijmegen
024 7 410 410

info@sovon.nl
www.sovon.nl

Sovon Vogelonderzoek Nederland werkt met een ISO 9001 gecertificeerd kwaliteitsmanagementsysteem, gecertificeerd door EIK Certificering overeenkomstig ISO 9001:2015. Dit rapport is met uiterste zorg door Sovon (en eventuele andere partijen) opgesteld. Sovon aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit het gebruik van gegevens van dit onderzoek.



Niets uit dit rapport mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar worden gemaakt d.m.v. druk, fotokopie, microfilm, of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Sovon en/of opdrachtgever.